

de Volkskrant

Opinie: Breng eerst de basis op orde als je populisten wind uit zeilen wilt nemen

Mensen willen bepaalde zekerheden om hun leven op te bouwen. Als die vaste grond er niet is, dan is de stap naar populisme snel gemaakt. De les voor de huidige formatie is dat de overheid prioriteit moet geven aan haar basistaken.

Gepubliceerd op 19 december 2025, 10:02

We hebben al sinds mensenheugenis populistten. Maar die zijn niet altijd succesvol. Waarom nu wél? Er is een drieslag van aangetaste zekerheden waardoor delen van de bevolking [‘afgehaakt’ zijn](#).

In de eerste plaats staan voor sommige mensen *materiële zekerheden* onder druk. Dat gaat niet om koopkracht in absolute zin, maar zaken die men als basis beschouwt om een leven op te bouwen zoals een beschikbare woning en een vaste baan in plaats van flexwerk. Ten tweede staan ooit vanzelfsprekende *culturele zekerheden* onder druk door de instroom van nieuwkomers: van links tot rechts praat men nu over de ‘absorptiecapaciteit’ van de samenleving. Ten derde het verlies van *een zekere overheid*: kun je op de overheid rekenen voor de basis, datgene wat eigenlijk alleen de overheid kan? Denk aan een functionerend belastingstelsel, vuilnis ophalen in plaats van zelf weg moeten brengen, toereikende opvang in de ggz, en een schoolplek voor je kind in plaats van wachtlijsten in de stad dan wel schoolsluitingen in de regio.

Complexe regels

We moeten vooral goed kijken naar de derde. Dat is een probleem op zichzelf, want burgers rekenen op die overheidsvoorzieningen, maar het raakt ook de andere twee zekerheden. Zo komt het woningtekort voor een groot deel door de trage afgifte van bouwvergunningen, door complexe extra milieudoelen. En de acceptatie voor migratie daalt als het niet lukt om afgewezen vreemdelingen uit te zetten door complexe regels die voortkomen uit hoge idealen. Dit is een trend.

De overheid heeft zich ontwikkeld van klassieke nachtwakersstaat naar verzorgingsstaat en recentelijk naar de ‘sturingsstaat’. Er is zoveel beleidsambitie dat de uitvoering vastloopt, en juist basistaken komen daardoor in de knel. Zoals [bestuurskundige Paul Frissen](#) het samenvat: ‘Bij elk relletje is de reflex: moet de overheid ingrijpen?’

Het zijn al die wensen die voor problemen zorgen. Zo is ons belastingstelsel volgehangen met maakbaarheidsdoelen. Het gevolg was een totaal onoverzichtelijk

stelsel, waarin het wel mis moest gaan. En dat ging het ook (toeslagenaffaire, box 3). Met ingrijpende gevolgen voor het vertrouwen in de politiek.

Doorgeschoten

Dat speelt niet alleen landelijk. Een lokaal voorbeeld van de doorgeschoten sturingsfilosofie is het enorme aantal zogenaamde Specifieke Uitkeringen (Spuk). In 2018 waren er 16, [in 2021 was dat aantal opgelopen tot 131](#). Een Spuk is geormerkt geld voor lokale overheden om specifiek beleid uit te voeren. Zoals de Spuk SLA (Schone Lucht Akkoord) en de Spuk LAI (Lokale Aanpak Isolatie). Dit geeft enorm veel administratielast en vaak doorkruisen deze uitkeringen meer algemeen lokaal beleid en uitvoering.

Overheden moeten zich er bewust van zijn dat er minder hiaten mogen zijn bij basistaken dan bij andere onderwerpen, wat in de private sector een ‘hygiënefactor’ (een schone hotelkamer is belangrijker dan de roomservice) wordt genoemd. Als hygiënefactoren er niet zijn, dan doet het er niet zo veel toe wat er wél wordt aangeboden, en dan is het vertrouwen in dat bedrijf snel weg.

Dat is voor de publieke sector niet anders. Als er geen schoolplaatsen zijn of te weinig bouwvergunningen, dingen die zo basis zijn dat men echt verwacht dat dat op orde is, dan wordt dat niet goed gemaakt door de aanwezigheid van gesubsidieerd toneel of een royale ondernemers startersregeling. Dat laatste zijn zaken die men afhankelijk van politieke voorkeur wel of niet graag wil, maar die bij minder aanbod niet meteen leiden tot erosie van vertrouwen in de overheid.

Overheidstaken

Verdeel daarom overheidstaken in ‘basistaken’ en ‘doeltaken’. Introduceer vervolgens een wettelijke verplichting dat overheden voor die basistaken moeten voldoen aan bepaalde normen, vóórdat er middelen mogen naar doeltaken. Eerst de openbare orde, vreemdelingenketen, bouwvergunningen, afval ophalen, scholen, dijken en basale uitkeringen; en pas daarna regelingen, subsidies én bestuurderstijd voor allerlei maakbaarheidsidealen.

En die mogen bovendien de basistaken niet doorkruisen in uitvoerbaarheid. Want maakbaarheidsdoelen nemen vaak de vorm aan van maatwerk (met alsmaar meer complexe regels, om willekeur te voorkomen) en juist dat schaadt de uitvoerbaarheid. Dat is een van de dingen die naar voren kwam in het onderzoek van de [Tijdelijke Commissie Uitvoeringsorganisaties](#) van de Tweede Kamer.

Dit is urgent. Veel mensen zijn afgehaakt doordat veel zekerheden zijn aangetast. Populisme groeit daardoor. En dat maakt besturen nog moeilijker. We moeten dit doorbreken. Dat begint door in ieder geval de basis op orde te hebben waar mensen op rekenen.

Over de auteurs

Marcelo Mooren is auteur van *Vaste Grond, nieuw houvast als alternatief voor populisme*. **Evert Jan Slootweg** is wethouder en was als Tweede Kamerlid (CDA) lid van de Tijdelijke Commissie Uitvoeringsorganisaties.